

УДК 711.4

Червінська І.І., Крушельницький Р.О.,
НУ «Львівська політехніка»

РОЗВИТОК ПЛАНУВАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ МІСТА ГОРОДОК ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглянуто та проаналізовано особливості планувальної організації середовища малого міста, проблеми та перспективи його архітектурно-просторового розвитку на прикладі міста Городка Львівської області.

Ключові слова: мале місто, розвиток, архітектурний ансамбль, фортеця, будівництво, планувальна структура, територія.

Постанова проблеми. Сьогодні малі міста знаходяться поза увагою основних наукових досліджень в галузі містобудування. Категорія малих міст, в основному, має сприятливі економіко-географічні умови та необхідні ресурси для розвитку виробництва, містобудування і життєдіяльності населення, але відстає в соціально-культурній, екологічній та естетичній організації. Варто зауважити, якщо проблема загальновідомих і визначних міст досить широко описана в наукових та практичних дослідженнях, то малі міста України завжди займали другорядне значення, як в наукових дослідженнях, так і в реаліях підтримки на основі держаних програм та проектів. Тому в такій ситуації необхідно дослідити засади та тенденції розвитку малого міста, на прикладі міста Городок Львівської області, процес і структуру містобудування, визначити сильні та слабкі сторони, перспективи розвитку міста.

Виклад основного матеріалу. Вперше Городок згадується літописцем Нестором у 1213 році як поселення Галицько-Волинського князівства. У літописі говориться, що місто відоме далеко на схід як центр торгівлі сіллю, а тому мало назву “Городок солоний” або “Соляний Городок”. З часом слова “солоний” та “соляний” вийшли з ужитку і втратили своє значення [1, с. 207]. Незважаючи на це, мішок із сіллю і до сьогодні зображений на гербі міста. Залишилась лише назва “Городок”, що походить від старослов’янського слова град, город, огорожа, “укріплення з частоколу, або із зрубів” [3].

Споруджений за зразком інших міст князівства, Городок мав вигляд фортеці, оточеної річкою по всьому периметру, ставами та болотами з північної сторони, що утворювало для нього природний захист. Своєю формою та фортифікаційними спорудами вона нагадувала правильний чотирикутник. Основним елементом фортифікацій був вал, на ньому – дерев’яний паркан (палісад) та дві брами: Краківська і Львівська. Частини оборонних мурів збереглися і до нині.

Городок складався з двох частин: внутрішньої, найбільш укріпленої, так званого дитинця, і зовнішньої – “острога” (передмістя) [1, с. 207]. Від дитинця в напрямку на південь, до пам’ятки архітектури – церкви Івана Хрестителя, тягнулися перегороддя і підгороддя. Донині зберігся топонім передмістя, що безпосередньо прилягало до дитинця. В центрі містилися будинки бояр, воїнів, духівництва. В передмісті мешкав простий люд, переважно ремісники, які займались промислом і сільським господарством. Влада була в руках воєводи, який жив у княжому замку [1, с. 207]. У 1389 р. король Ягайло надав Городку Магдебурзьке право, що позитивно відзначилось на становленні та впорядкуванні центра міста. В цей час були збудовані монастир і костел, які збереглися та існують досі. Місто розросталось: окрім центральної частини і ринку, з’явилися передмістя – Львівське із східного боку та Черлянське з південного. У XV ст. місто зазнало сильних руйнувань та грабежів, після яких змогло відбудуватись наприкінці XVI ст.

У другій пол. XVIII ст. між валами у Городку стояло 77 будинків; порожніх площ, котрі можна було використати під будівництво, було 24; броварів – чотири. За колишньою Краківською брамою та валами домів було 58. На передмістях Львівському, Черлянському, та Заставському мешкали 384 господарі на ґрунті і три тисячі загородників. У місті діяли три церкви та три костели [5, с. 28]. Формування міста набуло розвитку, пов’язаного з розширенням основних функціональних зон: сельбищної зони в напрямку на схід, що зумовлене тяжінням до знатнішого міста – Львова, та виробничої в західному напрямку. Розвивається вільна планувальна структура міста з невпорядкованою вулично-дорожньою мережею, яка складається з вузьких, кривих вулиць із змінною шириною.

З кадастрової карти 1812 р. зберігся найдавніший план Городка з його центральною частиною, Черлянським передмістям, Городоцьким ставом та дорогами до Перемишля та Львова [рис.1].

У зв’язку з відкриттям першої залізниці в Україні, яка з’єднувала Львів та Перемишль та проходила через Городок, на початку XIX ст. територія міста простягнулась на схід, помітно розвинувся центр, збільшилась забудова біля Городоцького ставу та вздовж транспортного сполучення до Львова, яка перетинає місто в цілому через Ринокву площу в його центрі з південного сходу на північний захід.

Зі сходу, по трасі Львів – Перемишль, примикає до Городка Львівське передмістя, сельбищна територія якого помітно розрослась на початку XX ст. і об’єдналась із колишнім селом Підгай. Передмістя простяглось до Дроздовицького ставу. Раніше там був ліс, який починався від села Бартатова [5, с. 49]. Вкотре місто перетворилося в руїну в цей період: згоріла ратуша,

повністю було знищено гімназію та пограбовано численну кількість будинків; в результаті нападу на залізничну станцію, були підпалені цистерни з бензином, через що в північній частині міста майже повністю згоріло Заставське передмістя. Згорів і вокзал, який вдалося відновити лише в 1960-х рр.

Незважаючи на багаторазові руйнації міста, воно не втратило свою планувальну структуру. Центральний історичний осередок зберіг типову середньовічну забудову з чотирикутною площею та ратушею – ознакою будь-якого старого поселення.

Будинки на центральній ринковій площі не є пам'ятками середньовічних часів, а здебільшого відносяться до більш раннього періоду створення. Старовинні будівлі понищили татари та козаки, а частина австрійських будівель згоріла під час Першої світової війни. На їх фундаментах було споруджено нові будівлі, які теж були зруйновані вже під час Другої світової війни. Ті, що залишились, зазнали реставрації в стилі “соцреалізму”, як наслідок – місто втратило свою своєрідність.

Щоб відбудувати місто, в першу чергу зводились будинки адміністративного призначення: ратуша, суд, пошта тощо. Таким чином, невдовзі був зведений великий будинок ратуші [5, с. 48], що став основною доміантою міста, оскільки виднівся ще здалеку при в'їзді. В цей час також було збудовано нові житлові квартали, зокрема між Городоцьким ставом та залізницею, що можна спостерігати на карті 1935 р. (див. рис. 2).

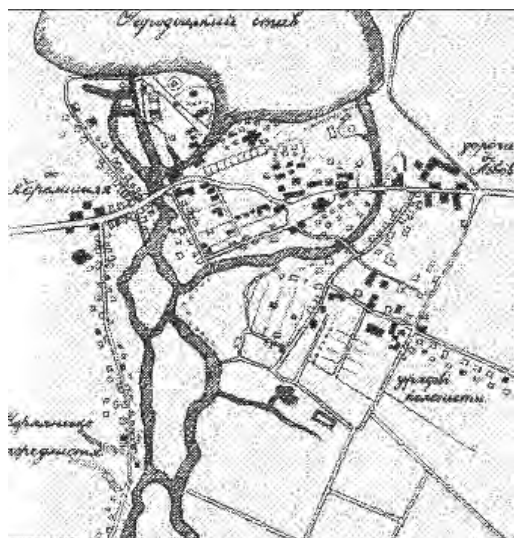

Рис. 1. Найдавніший план міста 1812 р. [4, с. 9]

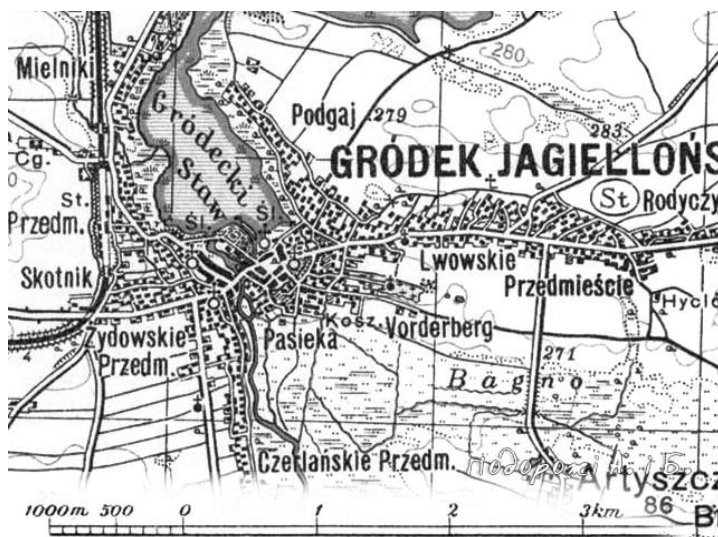

Рис. 2. Карта Городка 1935 р. [6.]

Продовжувались роботи з будівництва нових і реставрації старих будинків. Так якщо за 1954–1966 рр. було побудовано 489 індивідуальних житлових будинки, то за 1971–1975 рр. – 512 будинків. Усі вони споруджені за новими проектами з цегли, вкриті черепицею, шифером, оцинкованою бляхою.

Збудовано значну кількість будинків громадського призначення. Зведено 13 восьмиквартирних будинків, та створено нові квартали і вулиці. Місцем відпочинку став парк, закладений в 1966 р.

Таким чином, в процесі розбудови міста, став чіткіше простежуватись містобудівний каркас, що представлений такими лінійними елементами як річка, основні дороги, вулиці, а також вузловими елементами – історичним осередком, площею в центрі міста, залізничною станцією. “Міська тканина”, що заповнює каркас представлена житловою забудовою індивідуального та багатоквартирного типу.

Сучасний Городок – центр Городоцького району Львівської області України, площею 781 га та населенням 18,5 тисяч жителів, тому відноситься до категорії малих міст. В архітектурному ансамблі міста відбулися деякі зміни: оновлено і впорядковано центральну площу міста – майдан Гайдамаків, споруджено ряд пам’ятників, проводиться багатоповерхова забудова в трьох мікрорайонах міста, широкого розмаху набуло індивідуальне будівництво [4, с.11]. Станом на 2004 р., площа, зайнята під житлові будинки, господарські будівлі та споруди, склала 277,2 га – це понад третина території міста. Городок налічував 206 багатоквартирних будинки та 2600 приватних [4, с.61]. У 1999 р. завершено і здано першу чергу об’їздної дороги Львів – Мостиська – державний кордон, а до Євро – 2012 було повністю закінчено її будівництво, що суттєво розвантажило центр міста від напливу транспорту.

Таким чином, внаслідок історичного розвитку територіальна диференціація міста представлена:

- ландшафтно-рекреаційною територією в ядрі міста, до якої належать водні простори у межах забудови міста, елементи природного ландшафту, парк, землі сільськогосподарського призначення, які знаходяться за межами міського осередку;

- виробничою територією, до якої належать промислові підприємства та їхні санітарно-захисні зони, розміщені біля залізниці;

- сільбищною територією, до якої належить найбільша частина території міста, що представлена ділянками житлової забудови, внутрішньою вулично-дорожньою мережею та просторами загального користування у історичній частині міста.

На плані Городка спостерігається як лінійність розпланувальної структури, так і радіальність, яка має переважаюче значення, тому його слід віднести до радіально-лінійної моделі планувальної структури.

Містобудівний каркас представлений системою вільно розпланованої вуличної мережі, громадським центром, системою озеленення, та системою архітектурних ансамблів, які сконцентровані в ядрі міста.

Проаналізувавши архітектурно-просторовий розвиток міста від початку створення першої його карти і до сьогодні (див. рис. 3), виокремлюємо той факт, що із збільшенням населення міста і зростанням його територій переваги центричної планувальної структури поступово втрачаються.

Рис. 3. Схема автора. Планувальний розвиток міста Городка

Периферійні ділянки міста віддаляються від центру, який в свою чергу відособлюється від природного оточення. Постійно зростає навантаження на центр міста, який згодом вже не зможе задовільно виконувати роль головного вузла містобудівного каркасу розпланувальної структури.

Сьогодні першочерговим стає дотримання екологічних вимог у процесі розвитку Городка, а тому необхідно дотримуватись оптимального співвідношення природних і антропогенних елементів у процесі розростання міста, що має принципове значення для підтримання екологічної рівноваги у міському утворенні. Основні заходи для покращення стану міста:

- розробка містобудівної програми розвитку міста та коригування генерального плану;
- організація рекреаційних зон на території міста, влаштування зони відпочинку на березі міського озера;
- розробка плану екологічного розвитку міста;
- покращення роботи існуючих підприємств та створення нових;
- розробка плану заходів щодо покращення естетичного вигляду історичної частини міста;

- виокремлення в житлових кварталах територій для облаштування дитячих та спортивних майданчиків.

Висновки:

В процесі свого історичного розвитку та становлення, Городок набув ознак малого міста зі своєрідною розпланувальною схемою, що має перспективи для вдосконалення. Серед негативних сторін на перший план у місті виходять проблеми засміченості рекреаційних територій та недостатній їх розвиток, незадовільний стан доріг, недостатній рівень розвитку соціальної та інженерної інфраструктури. Основними складовими переваг міста для подальшого розвитку є:

- містобудівна структура (специфіка поєднання стародавньої планувальної структури з планувальними інноваціями XXI ст.);

- історико-архітектурне середовище (концентрація значних історико-культурних пам'яток на локальній території міського ядра в межах комфортних пішохідних зв'язків);

- унікальний ландшафт (рельєф, водойми, рослинність).

Отже, із розростанням території міста, Городок потребує стратегічного розвитку планувальної структури, який дозволить активізувати громаді свою діяльність, направлену на покращення привабливості міста та добробуту його жителів.

Література

1. Історія міст і сіл Української РСР : В 26 т. Т. 14. Львівська область / голов. ред. П.Т. Тронько ; АН УРСР. Ін-т історії – К. : Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1968. — 980 с.

2. Посацький Б.С. Основи урбаністики / Б.С. Посацький. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 367 с.

3. Шаблій О.І. Географія : Львівська область. Топонімічний словник Львівської області (походження назв міст) / О. І. Шаблій, Б. П. Муха та ін. – Режим доступу : http://geoknigi.com/book_view.php?id=51 (дата звернення : 20.12.2013). – Назва з екрана.

4. Городок. Стратегія сталого розвитку міста / авт. колект. : Я. Генік, О. Волошинський, М. Савка, Р. Івашків ; Тов-во “Зелений хрест” ; проект Umbrella ; Посольство Канади в Україні. – Л.: ТзОВ Науково-виробниче підприємство “Ексітеп”, 2004. – 153 с.

5. Горак Р. Городок : історико-краєзнавчий нарис / Р. Горак. – Львів : Каменярь, 1995. – 78 с.

6. Городок на карті WIG 1935 року. Режим доступу: <http://podoroziaib.org.ua/pl/lv/horodok.html> (дата звернення: 06.10.2012). – Назва з екрана.

Аннотация

в статье исследованы и проанализированы особенности планировочной организации среды малого города, проблемы и перспективы архитектурно-пространственного развития на примере города Городок Львовской области.

Ключевые слова: малый город, развитие, архитектурный ансамбль, крепость, строительство, планировочная структура, территория.

Annotation

The article investigated and analyzed the features of the planning environment of a small town environment, problems and prospects of architectural and spatial development on the example of Gorodok Lviv region.

Keywords: a small town, the development of the architectural ensemble, castle, construction, planning structure, area.